

**Iwona Oleksa, Agata
Szabała–Walczuk**

**Wychowanie do wartości pracy
ogniwem współczesnej szkoły**

Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, 39-48

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

WYCHOWANIE DO WARTOŚCI PRACY OGNIWEM WSPÓŁCZESNEJ SZKOŁY

IWONA OLEKSA, AGATA SZABAŁA-WALCZUK

*Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie
Doktorantki w Rużomberku*

STRESZCZENIE: Celem opracowania jest omówienie założeń wychowania do wartości pracy we współczesnej szkole. Analizie zostaną poddane treść i zakres pojęcia pracy, jako wartości edukacyjnej, wychowania, oraz wychowania do wartości pracy w aspekcie sposobów jego urzeczywistniania, ze zwróceniem szczególnej uwagi na rolę wychowania przez pracę w budowaniu przestrzeni aksjologicznej ucznia.

SŁOWA KLUCZOWE: praca, wartość, wychowanie, wychowanie przez pracę.

POJĘCIE WYCHOWANIA I WYCHOWANIA DO WARTOŚCI W SZKOLE

Wychowanie to podstawowy termin pedagogiczny, wielostronnie interpretowany. Sposób definiowania pojęcia zakłada określoną jego koncepcję, wynikającą z przyjmowanej wizji człowieka i świata oraz miejsca człowieka w świecie¹. Priorytetem współczesnej szkoły powinno być odkrywanie w wychowanku jego integralności i uwzględnianie w wychowaniu wielowymiarowości człowieczeństwa. Integralny charakter wychowania obejmuje bowiem całego człowieka z jego bytem fizycznym, psychicznym, społecznym, kulturowym, religijnym i duchowym².

W tym kontekście na uwagę zasługuje definicja wychowania J. Tarnowskiego, który utożsamia pojęcie z: „całokształtem sposobów i procesów pomagających istocie ludzkiej zwłaszcza przez interakcję – urzeczywistniać swoje człowieczeństw.”³

1 A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 102.

2 Zob. S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 1996.; A. Rynio *Integralne...* dz. cyt., s. 17; P. Mazur, *Szkice z pedagogiki pastoralnej*, t.1, Lublin 2009 s.50- 55.; Mazur P. (red.), *Wybrane zagadnienia wychowania szkolnego – wokół wartości*, Lublin 2007; A. Solak, *Człowiek i jego wychowanie*, Tarnów 2001.

3 J. Tarnowski, *Pedagogika dialogu*, w: *Edukacja alternatywna, dylematy teorii i praktyki*, B. Śliwerski (red.), Kraków 1992, s.119.

Definicja powyższa określa wychowanie, jako dynamiczną i permanentną relację międzyludzką o charakterze celowym.

Należy zaznaczyć, że pełni człowieczeństwa nie można osiągnąć bez urzeczywistnienia własnej hierarchii wartości. Wychowanie do wartości powinno więc stanowić wyzwanie dla współczesnej szkoły, zaś każde działanie wychowawcze prowadzić do poznania i urzeczywistnienia wartości. K. Chałas zauważa: „Nie ma wychowania bez wartości. Wychowanie bez wartości staje się pustym dzwonem, który nawet mimo silnego rozkołysania nie wyda oczekiwanych dźwięków, których oczekujemy.”⁴ Wychowanie zaś autorka określa, jako „wspomaganie wychowanków w ich młodzieńczym życiu w przyjęciu i realizacji szerokiego spectrum wartości, prowadzące do urzeczywistnienia pełni człowieczeństwa.”⁵

Na aksjologiczny wymiar wychowania zwraca uwagę również W. Furmanek ujmując je, jako: „proces wprowadzania wychowanka w świat takich wartości, które w życiu człowieka stanowią fundament budowania jego człowieczeństwa”⁶, oraz W. Cichoń pisząc o wychowaniu, jako „urzeczywistnianiu osobowych wartości w twórczym rozwoju wychowanków.”⁷

Zasadne wydaje się wyjaśnienie, jak wychowywać młode pokolenie do wartości, do budowania własnej przestrzeni aksjologicznej w szkole K. Chałas wychowanie ku wartościom określa, jako „wspomaganie wychowanków w kreowaniu swojego życia według wartości oraz wspomaganie ich w animacji innych do urzeczywistnienia właściwych wartości.”⁸

Aksjologiczne podstawy wychowania szkolnego zawierają również poglądy M. Tchorzewskiego. Zdaniem autora „wartości stanowią źródło podstawowych celów i zadań, jakie winny być realizowane w ramach złożonej rzeczywistości szkolno-wychowawczej. Na ich czele stoją takie zadania, jak: wspólne poszukiwanie przez nauczyciela wraz z uczniami prawdy w obszarze dostępnej im wiedzy o świecie, do którego należą i który współtworzą; wzajemne otwarcie się na otaczającą ich rzeczywistość i życie społeczne poprzez równoczesne uczestniczenie w nim i jego antycypowanie; ustawiczne dążenie do współkreowania postaw moralnych, których przedmiotem są obiektywne wartości etyczne, pojawiające się w polu świadomości wszystkich podmiotów procesu wychowania.”⁹

4 K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, Lublin – Kielce 2006, s.40 – 41.

5 Tamże.

6 W. Furmanek, *Człowiek, człowieczeństwo, wychowanie. Wybrane problemy pedagogiki personalistycznej*, Rzeszów 1995, s.56.

7 W. Cichoń, *Wartości, człowiek, wychowanie*, Kraków 1996, s. 8.

8 K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy...*, dz. cyt., s.48.

9 Za: P. Mazur, *Edukacja aksjologiczna wyzwaniem dla współczesnej pedagogiki społecznej*, w: *Pedagogika społeczna Europy Środkowej, stan obecny i perspektywy*, E. Jarosz, M. Juzł, M. Bargel jr., (red.), Brno 2009, s.445, A. M. Tchorzewski, *Dyskurs wokół wartości powinności moralnych nauczyciela*, w: *Rola wartości i powinności moralnych w kształtowaniu świadomości profesjonalnej nauczyciela*, A. M. Tchorzewski (red.), Bydgoszcz 1994, s. 7.

Budowanie własnej hierarchii wartości przez ucznia powinno odbywać się poprzez poszerzenie zakresu jego swobodnych decyzji, przy jednoczesnym dostarczaniu mu danych do dokonywania wyborów. Istotne wydaje się wspomaganie go w określaniu preferowanych i urzeczywistnianych wartości u podstaw którego, zdaniem K. Chałas znajduje się „celowe inspirowanie wychowanka do określonej aktywności oraz stwarzanie wewnętrznych i zewnętrznych warunków sprzyjających, by ta aktywność trwała w perspektywie rozwoju.”¹⁰

Dzięki zabiegom wychowawczym uczeń powinien mieć sposobność poznania, zrozumienia, przyjęcia, odrzucenia lub włączenia określonych wartości w strukturę własnego doświadczenia. Tylko poprzez właściwe oddziaływania wychowawcze, dobór metod, zadań i środków oraz własne postawy i zachowania możliwe jest stworzenie na gruncie szkolnym sytuacji wychowawczych sprzyjających podmiotowemu kreowaniu procesu poznania i urzeczywistniania wartości. Urzeczywistniane wartości są osiągnięciem wychowawczym, umacniającym postawy wartościowe, wprowadzającym porządek w jakość i treść człowieczeństwa wychowanka¹¹.

Wychowanie ku wartościom jest więc integralnie związane z procesem wychowawczym – dydaktycznym szkoły. K. Chałas dostrzega konieczność realizacji tego procesu w sposób ciągły, permanentnie doskonalony, doskonalący jednostkę, grupę, społeczność i rzeczywistość zewnętrzną. Należy zwrócić szczególną uwagę na rozwijanie potrzeby, umiejętności i zdolności wychowania siebie i innych do budowania lepszej rzeczywistości w aspekcie aksjologicznym. „Rezultatem wychowania ku wartości będzie pełna realizacja własnej osoby (...), której wskaźnikiem jest służba drugiemu człowiekowi, wspólnocie: zdolność komunikowania, dialogu, urzeczywistniania właściwej hierarchii wartości w życiu indywidualnym i społecznym, animacja społeczności (...) do jej urzeczywistnienia, dążenie do transcendencji.”¹²

Wychowanie do wartości powinno być osadzone w trwałych fundamentach wartości ponadczasowych i uniwersalnych, bo tylko wówczas może stać się podbudową osobowości dążącej do osiągnięcia pełni człowieczeństwa.

PRACA, JAKO WARTOŚĆ EDUKACYJNA

Praca obok zabawy i uczenia się stanowi tę formę działalności człowieka, która jest nieodzowna dla właściwego przebiegu procesu wychowawczego w szkole. Specyfika pracy i element odróżniający ją od innych form działalności dotyczy skutków wykonywanych czynności. T.W. Nowacki dowodzi: „zarówno w zabawie, jak i uczeniu się istnieją wyobrażenia skutków czynności, ale tylko w pracy te skutki są

10 K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom religijnym*, Lublin – Kielce 2009, s.39 – 56.

11 Zob. W. Furmanek, *Człowiek...dz. cyt.*, s.66., K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom...* t.1, dz. cyt., s.106.

12 K. Chałas, tamże, s. 48 – 49.

ważne dla otoczenia, mogą być spożywane nie tylko przez pracującego(...).¹³ Praca występuje wszędzie tam, gdzie efektem czynności jest produkt materialny lub inne dobro wykorzystane przez pracującego lub inne osoby.

W pedagogice istnieje szereg definicyjnych ujęć pracy, które w odmienny sposób określają znaczenie wartości pracy w wychowaniu osoby ludzkiej. Zdaniem T.W. Nowackiego nauki o wychowaniu posługują się antropologicznym pojęciem pracy. Autor powołując się na F. Schliepera, C. Baumgarta, W. Strantenwertha dowodzi, iż w rozumieniu pedagogicznym praca nie jest zachowaniem instynktowym, czy źródłem przyjemności, lecz działalnością zależną od możliwości, wiedzy i woli jednostki wytwarzania obiektywnie wartościowych dzieł¹⁴. Źródło wychowawczego działania pracy dostrzega on: „w jej istocie, w czynnościach pracowniczych, znamionujących wysiłek duchowy i fizyczny dla osiągnięcia celu, skierowanego na realizację wartościowych dzieł i w pokonywaniu oporów materii, w rozwijaniu umiejętności doboru właściwych środków”¹⁵.

Interesujące z punktu widzenia pedagogicznego jest ujęcie pracy zawarte w nauczaniu Jana Pawła II oraz przez Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Jan Paweł II w encyklice *Laborem exercens* podaje następującą definicję: „praca zaś oznacza każdą działalność, jaką człowiek spełnia bez względu na jej charakter i okoliczności, to znaczy każdą działalność człowieka, którą za pracę uznać można i uznać należy spośród całego bogactwa czynności, do jakich jest zdolny i dysponowany poprzez samą swoją naturę, poprzez samo człowieczeństwo” (LE wstęp)¹⁶. Papież określa, iż „praca stanowi podstawowy wymiar bytowania człowieka na ziemi”, jest więc wyznacznikiem naszej egzystencji. Praca określana jest w encyklice, jako proces obejmujący wszystkich ludzi „każde pokolenie, każdy etap rozwoju ekonomicznego i kulturalnego” a równocześnie, jako proces przebiegający w każdym człowieku. Człowiek jest określany, jako podmiot pracy, który kieruje swoje wysiłki ku zewnętrznemu przedmiotowi, a więc przekształca przyrodę dostosowując ją do swoich potrzeb. Będąc podmiotem jednostka w sposób planowy i celowy dokonuje zmian w otaczającym świecie, w ten sposób urzeczywistniając swoje człowieczeństwo, czyli spełniając swoje życiowe powołanie.

Rozważania Jana Pawła II dotyczące pracy odnoszą się więc do wartości ogólnoludzkich. Praca jawi się tu jako wartość zarówno społeczna, bo człowiek poprzez swoje działanie przyczynia się do rozwoju społecznego i ekonomicznego świata, ale równocześnie wartość jednostkowa, ponieważ pracując podmiot doskonali same-

13 T. W. Nowacki, *Praca ludzka. Analiza pojęcia*, Radom 2008, s. 22.

14 Tamże, s. 75.

15 Por. tamże, s. 76.

16 Zob. E. Myczka, *W sprawie definicji pracy*, w: *Laborem exercens. Powołany do pracy*, red. J. Krucina, Wrocław 1983, s. 326-329. Zob. P. Mazur, *Chrześcijański etos pracy ludzkiej*, w: *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, w: W. Furmanek (red.), Rzeszów-Warszawa 2007, s. 134-135; Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005, s. 84-85; A. Solak, *Wychowanie chrześcijańskie i praca ludzka*, Warszawa 2004, s. 25.

go siebie: „ureczywistnia siebie jako człowieka, a także poniekąd bardziej staje się człowiekiem” (LE nr 9).

Kardynał Stefan Wyszyński postrzega natomiast pracę, jako obowiązek człowieka, a jednocześnie potrzebę, radość i wielkie błogosławieństwo ludzkości. Obowiązek pracy rodzi się z własnych potrzeb jednostki – dążenia do pełni rozwoju osobowości, a nie tylko zaspakajania własnych potrzeb bytowych. Poprzez pracę człowiek powinien „udoskonaląc rzeczy i udoskonaląc człowieka pracującego”. Praca według kardynała S. Wyszyńskiego ma również wymiar społeczny, ponieważ „w pracy naszej, dzięki niej i z jej pomocą wytwarza się między ludźmi więź społeczna”¹⁷.

Według Z. Wiatrowskiego myśli o pracy wybitnych teologów Kościoła Katolickiego czynią doktrynę katolicyzmu współczesnym nurtem społeczno-filozoficznym o doniosłym znaczeniu dla teorii i praktyki pedagogicznej. Katolicki kontekst myśli o pracy zbliżony jest do uniwersalistycznego, a więc według autora zachodzi równoważność w traktowaniu wartości chrześcijańskich i ogólnoludzkich¹⁸. Z. Wiatrowski określa pracę, jako wartość trwałą i uniwersalną oraz „naturalną potrzebę człowieka w jego przeróżnych postaciach bycia i rozwoju”. Jest ona nieodzowna w każdym okresie i przejawie życia ludzkiego: „to dzięki myślącej i odpowiedzialnej pracy, człowiek staje się człowiekiem rzeczywistym, człowiekiem stanowiącym o sobie samym oraz wyrażającym sens swojego istnienia i działania”¹⁹. Praca jest więc wartością, której nie sposób zrozumieć bez odniesienia do wartości człowieka.

Autor zauważa konieczność pracy w każdym okresie życia, a więc również w dzieciństwie. Wprowadzenie młodego pokolenia w proces pracy jest uwarunkowane trzema jej aspektami, które zawarte są w *Konstytucji Duszpasterskiej o Kościele*:

- kształcący – praca doskonali samego pracującego, który rozwija swoją osobowość poprzez podejmowaną działalność,
- społeczny – praca służy zaspakajaniu potrzeb materialnych i duchowych innych ludzi,
- solidarnościowy – człowiek pracujący wchodzi w relacje z innymi ludźmi i razem pokonuje trudności i przysparza dóbr, czyniąc sobie ziemię poddaną²⁰.

J. Wilsz zwraca uwagę na inne aspekty pracy:

- psychofizjologiczny – człowiek rozwija swoje uzdolnienia i sprawności,
- ekonomiczny – wysiłek zmierzający do osiągnięcia użytecznych społecznie dóbr i zaspakajający istotne potrzeby ludzkie,
- moralny – akt ludzki- czynność świadoma, celowa i wolna, podlegająca ocenie moralnej²¹.

17 S. Wyszyński, *Duch pracy ludzkiej*, Poznań 1957, s. 5, 32, 35.

18 Por. Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005, s. 86.

19 Tamże, s. 93.

20 Por. KDK 67. Zob. A. Solak, *Wychowanie chrześcijańskie...*, dz. cyt., s. 43.

21 Por. J. Wilsz, *Praca jako wartość ze względu na zaspakajanie ludzkich potrzeb*, w: *Wartości w pedagogice pracy*, w: B. Baraniak (red.), Warszawa-Radom 2008, s. 121- 122.

Praca podejmowana przez dzieci i młodzież w opinii A. Solaka sprzyja wszechstronnemu rozwojowi ze względu na: aktywizowanie procesów poznawczych; bogacenie wiedzy; rozwój mowy; kształcenie pozytywnych cech moralnych i społecznych; kształtowanie charakteru; uczenie obowiązkowości, odpowiedzialności, systematyczności; wdrażanie do zgodnego współdziałania i współpracy; budzenie satysfakcji z dobrze wykonanego zdania; rozwijanie motoryki, sprawności i siły fizycznej; przyzwyczajanie do ładu i porządku; kształcenie wrażliwości estetycznej²².

Poprzez pracę człowiek doskonali się więc, jako osoba ludzka, na co zwraca uwagę również K. Chałas: „Miarą wartości pracy jest rozwój osobowy, w który wpisana jest jej godność, rozumność, wolność, odpowiedzialność, miłość, zdolność do transcendencji. W procesie pracy aktualizują się wskazane cechy osoby – są przez pracę rozwijane, praca staje się płaszczyzną ich rozwoju. Stawanie się poprzez pracę coraz pełniej osobą jest miarą wartości pracy w aspekcie zewnętrznym i wewnętrznym.”²³

Naturalnym więc następstwem powinna być troska pedagogów o racjonalne wdrażanie wychowanków do pracy, o to by dzieci od najmłodszych lat poznawały sens i istotę wartości pracy, uczyły się jej urzeczywistniania oraz by w konsekwencji wartość ta znalazła się we właściwym miejscu w ich hierarchii wartości.

WYCHOWANIE DO WARTOŚCI PRACY W SZKOLE

Na każdym etapie edukacji praca winna stanowić zarówno cel, jak i efekt wychowania, zaś wychowanie do wartości pracy w szkole – mieć charakter procesu dydaktyczno – wychowawczego wspomagającego wychowanka w rozpoznawaniu, rozumieniu, akceptowaniu, interioryzacji, wolnym wyborze, urzeczywistnianiu i animacji wartości pracy.

Podstawą procesu wychowania ku wartości pracy są ogniwa procesu wychowania ku wartościom²⁴.

W odniesieniu do wartości pracy ogniwami procesu wychowania ku wartościom są: Po stronie nauczyciela:

1. Poznanie przez wychowawcę stanu preferowania i urzeczywistniania przez wychowanków wartości pracy,
2. Wspomaganie wychowanków w wartościowaniu własnego stosunku do wartości pracy, stosunku do pracy osób z najbliższego otoczenia wychowanka,
3. Wspomaganie wychowanków w poznawaniu wartości pracy i kształtowania umiejętności wnikania w ich istotę, znaczenie w życiu człowieka w aspekcie indywidualnym i społecznym,
4. Wspomaganie wychowanków w akceptacji wartości pracy,

22 A. Solak, *Wychowanie chrześcijańskie...* dz. cyt., s.56 – 57.

23 K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej*, w: *Praca człowieka jako kategoria społecznej pedagogiki*, w: W. Furmanek (red.), Rzeszów-Warszawa 2007, s. 73.

24 K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom*, t.1, dz. cyt., s.51 – 52.

5. Motywowanie wychowanków do wolnego wyboru wartości pracy,
6. Wspomaganie wychowanków w urzeczywistnianiu wartości pracy i budowaniu właściwej struktury hierarchicznej wartości, stanowiącej podstawę aksjologiczną w życiu,
7. Wspomaganie wychowanków w wartościowaniu siebie w aspekcie urzeczywistniania wartości pracy,
8. Inspirowanie wychowanków do działań animacyjnych w środowisku społecznym celem urzeczywistniania wartości pracy,
9. Wspomaganie wychowanków w działaniach animacyjnych i ich wartościowaniu.

Po stronie ucznia:

1. Uświadomienie sobie dotychczasowego stanu urzeczywistniania w swoim życiu wartości pracy,
2. Umiejętność wartościowania dotychczasowego życia w wymiarze indywidualnym i społecznym w aspekcie urzeczywistniania wartości pracy,
3. Poznanie istoty wartości pracy i znaczenia w życiu człowieka i społeczeństwa,
4. Akceptacja i poszanowanie wartości pracy,
5. Potrzeba wyboru i urzeczywistniania wartości pracy,
6. Urzeczywistnianie wartości pracy i włączenie jej w strukturę hierarchiczną będącą podstawą aksjologiczną własnego życia,
7. Wartościowanie siebie w aspekcie urzeczywistnianej wartości pracy,
8. Przekonanie o potrzebie działań animacyjnych w środowisku społecznym na rzecz urzeczywistniania wartości pracy, przekonanie o słuszności tych działań, gotowość do ich podjęcia,
9. Zaangażowanie w podejmowanie działań animacyjnych oraz wartościowanie ich efektów.

Poznanie przez wychowanków wartości pracy stanowi podstawowy warunek jej akceptacji, interioryzacji i wolnego wyboru, do którego wychowawca powinien właściwie umotywić ucznia.

M. Nowak wyróżnia cztery etapy w procesie urzeczywistniania wartości, które w kontekście wartości pracy nabierają szczegółowej egzemplifikacji:

1. Motywacja do pracy,
2. Wybór (decyzja) dotycząca urzeczywistniania wartości pracy w wymiarze indywidualnym,
3. Podjęcie pracy – konkretne działania mające na celu urzeczywistnianie wartości pracy,
4. Rezultat pracy- w wymiarze indywidualnym i społecznym²⁵.

25 M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 2001, s.290.

S. Tytus wyróżnił cztery kompleksy motywów prawidłowego uczestnictwa młodzieży w procesie pracy:

1. Motywy poznawczo-kształcące:

- Rozwijanie własnych zainteresowań,
- Pogłębianie wiadomości,
- Uczucie się prawidłowej organizacji pracy
- Doskonalenie posiadanych umiejętności,
- Uzyskanie warunków do przejawiania własnej inicjatywy,

2. Motywy moralno-społeczne:

- Praca, jako obywatelski obowiązek,
- Praca, jako działalność odpowiedzialna,
- Ważny wkład osobisty poprzez pracę w życie danego środowiska,

3. Motywy ambicjonalne:

- Chęć zaimponowania innym,
- Zdobywanie dobrej opinii w szkole,
- Nie wyróżnianie się ze społeczności klasowej,

4. Motywy praktyczno-osobiste:

- Praca, jako obowiązek nałożony przez szkołę,
- Obawa przed karą za niewykonanie pracy,
- Uzyskanie osobistych korzyści z pracy,
- Chęć uzyskania nagrody²⁶.

Biorąc pod uwagę aksjologiczny wymiar wychowania powyższe motywy warto rozszerzyć o motywy pracy wynikające z potrzeby realizowania siebie przez urzeczywistnianie wartości pracy.

Podstawowym warunkiem urzeczywistniania wartości pracy wydaje się nabycie umiejętności wartościowania, które stanowi podstawę własnych wyborów, ocen moralnych, odkrywania prawdziwych wartości, budowania właściwego systemu będącego podstawą aksjologiczną własnego życia²⁷.

Wychowawca powinien tak pokierować wychowaniem ku wartości pracy, aby wybory dokonywane przez wychowanków były samodzielne, racjonalne i odpowiedzialne, zaś wartość pracy znalazła właściwe miejsce w preferowanej i urzeczywistnianej hierarchii wartości.

Drogą realizacji wartości pracy na gruncie szkoły powinno być wychowanie przez pracę. Z. Wiatrowski proces ten określa jako: „zamierzony i celowo zorganizowany rodzaj działalności wychowawczej, którego cechą szczególną jest wykorzystanie pracy w procesach oddziaływania na jednostkę i dokonywania zmian w jej osobowości.”²⁸.

²⁶ S. Tytus, *Pozaszkolne formy pracy uczniów*, „Oświata i Wychowanie” 1982 / 7, wersja B, za: Z. Wiatrowski, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 156 – 157

²⁷ K. Chalas, *Wychowanie ku wartościom religijnym*, dz. cyt., s.318.

²⁸ Z. Wiatrowski, dz. cyt. s. 155.

W tak rozumianym procesie praca stanowi celową czynność uczniów, której rezultatem są wytwory, pełnione są usługi lub dokonuje się proces badawczy i twórczy.

Przygotowanie do pracy nabiera szczególnie wychowawczego znaczenia, gdy staje się czynnością samorzutną, uwarunkowaną poziomem społecznienia i uświadomienia wynikających potrzeb²⁹.

W procesie edukacyjnym nie można pominąć więc uczenia się przez działanie. A. Solak pisze: „Można wychowanków poinformować o pojęciu szlachetności pracy, lecz odkryć jej istotę można tylko poprzez czyny, czy wytwory, które są nosicielami tego dobra. Ukazując wartości duchowe należy wychowankowi wskazać, iż posiadają one tę szczególną moc obligującą do uznania pracy, jako wartości³⁰.

Podobnie interpretuje wychowanie do wartości pracy R. Gerlach: „Czytanie podręczników i mówienie o pracy nie wystarczy, aby nauczyć się pracy (...), nie wpływa też na ukształtowanie niezbędnych w życiu zawodowym, ale i pozazawodowym cech, jak np. pracowitość, odpowiedzialność, uczciwość, szacunek dla pracy własnej i innych ludzi(...)³¹.

Do podstawowych zadań wychowania przez pracę Z. Wiatrowski zalicza:

1. Doprowadzenie do:

- zdobycia wiedzy o pracy , jej istocie i złożoności
- rozumienia roli pracy w życiu każdego człowieka
- przekonania, iż praca stanowi nieodłączną właściwość, potrzebę i konieczność każdego człowieka (...)

2. Włączenie dzieci i młodzieży w nurt codziennej pracy i kształtowanie w ten sposób:

- podstawowych umiejętności pracy (...)
- właściwej motywacji do uczestniczenia w każdej pracy społecznie użytecznej
- odpowiedniego stosunku do pracy własnej, pracy innych i do wytworów pracy

3. Kształtowanie cech charakterologicznych jednostki tj. pracowitość, systematyczność, dokładność, uczciwość, rzetelność, odpowiedzialność, pomysłowość, zaradność (...)

4. Kształtowanie kultury pracy, będącej składnikiem ogólnej kultury współczesnego człowieka (...)³².

Z. Wiatrowski rozpatruje wychowanie przez pracę w trzech aspektach:

- Aktywizującym – efekty pracy mogą być osiągnięte tylko przez określoną działalność;

29 A. Solak, *Wychowanie chrześcijańskie...*, dz.cyt., s. 53.

30 Tamże, s.109.

31 R. Gerlach, *Praca człowieka , jako problem pedagogiczny*, w: *Praca człowieka w XXI wieku. Konteksty – wyzwania – zagrożenia*, R. Gerlach (red), Bydgoszcz 2008, s. 122.

32 Z. Wiatrowski. dz. cyt., s. 155.

- Uspołeczniającym – za pośrednictwem pracy uczniów zostaje wprowadzony w układ stosunków społecznych i zależności występujących w życiu społecznym;
- Wytwórczym – poprzez pracę i w jej toku kształtuje się w wychowanku postawa szacunku do pracy i jej owoców oraz przekonanie, że jest ona moralną powinnością każdego człowieka i stanowi źródło jego społecznej wartości³³.

Czy szkoła w obecnej dobie nie zaprzestała wychowywania do wartości pracy, czy rodzice nie starają się wnieść również na grunt szkoły wszechobowiązującego wyręczania dzieci z wszelkich prac z uwagi na złe pojęte ich dobro? Odpowiedź na tak postawione pytanie wymaga przeprowadzenia badań empirycznych w aspekcie analizy dokumentacji szkolnej oraz opinii podmiotów szkoły.

Bez względu na miejsce i czas, wychowanie do wartości pracy powinno być jednym z priorytetów współczesnej szkoły, a nade wszystko rozwoju człowieka i społeczeństwa³⁴. Nie można zgadzać się na to, by praca dziecka w szkole przyjmowała postać zderzeń incydentalnych o charakterze tzw. akcji, zaś prace społeczne na rzecz szkoły, czy innych ludzi wynikające z aktualnych potrzeb, czy inicjatywy samych uczniów były uznawane za mało atrakcyjne i nie pasujące do realiów życia szkolnego. Zarysowany problem wychowania aksjologicznego ku wartości pracy powinien pobudzać więc nauczycieli do wdrażania optymalnych metod i form pracy oraz stwarzania sytuacji dydaktycznych, które ułatwią młodym ludziom odnalezienie w przyszłości swojego miejsca w społeczności ludzi pracujących.

The education to the value of work by the contemporary school link.

IWONA OLEKSA, AGATA SZABAŁA-WALCZUK

ABSTRAKT: The aim of this paper is to discuss the objectives of education to the value of work in contemporary school. Will analyze the content and scope of the concept of work as an educational value, upbringing and education to the value of work in terms of ways to realize, paying particular attention to the role of education through work by working towards an axiological area of student.

KEY WORDS: work, value, education, education by work

³³ Tamże, s. 157.

³⁴ Z. Wiatrowski. *Praca w zbiorach wartości pracujących bezrobotnych młodzieży szkolnej*, Włocławek 2004, s. 178.